

Što s humanističkim znanostima?

Barbarić, Damir

Source / Izvornik: **Vijenac, 2016, 576, 16 - 17**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:562416>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

KRIZA DUHOVNIH ZNANOSTI

Što s humanističkim znanostima?

Današnja znanstvena politika, obilježena forsiranjem birokratski umreženih istraživačkih projekata, rezultati kojih se ocjenjuju isključivo s obzirom na kvantitativne i mjerljive, dakle formalne i apstraktne kriterije, nije drugo do nasilje, kojim se temeljni ustroj metode svojstvene samo prirodnim znanostima bezobzirno nameće svim ostalim područjima znanja

DAMIR BARBARIĆ

Teško bi bilo osporiti činjenicu da je znanost moć koja više od svih drugih određuje današnjicu. Ona je najviša instanca od koje se, kad sve ostale zakažu, očekuje konačan sud i pravorijek u bitnim suvremenim problemima. Na nju se oslanjaju i od nje poticaj dobivaju svi pothvati ljudstva koje se smatra doraslim zahtjevima vremena. Prema njezinim spoznajama i naptucima ravnanju se i gospodarstvo i politika i sveukupno organiziranje javnog života. Doduše, pravo na postojanje priznaje se i djelatnostima koje nisu u potpunosti podvrgnute znanstveno ispostavljenim zakonima, poput onih koje pripadaju okružju privatnosti, dakle obitelji, prijateljstva i slobodnog druženja, ili pak sferi običaja, umjetnosti, bogoslužja. Te se sfere pomalo nevoljko prihvaćaju i priznaju, ali im se u svakoj ozbiljnijoj situaciji daje do znanja da spadaju tek u područje golog životarenja ili puke igre i zabave. Gdje je prava zbilja i ozbiljnost, tu se sluša samo jedan glas, onaj znanosti.

Riječ je tu o sveobuhvatnom zbivanju. Čovjek se danas spram svega što jest, kako spram svijeta, dakle cjeline prirodnih i povijesnih bića, tako i spram sama sebe i svojih tvorevina odnosi još samo posredstvom znanosti. Umjesto na prirodnom tlu, Zemlji, sve što jest danas počiva na tlu priređenom i prerađenom znanosti. Cjelokupnost čovjekova opstanka sklapa se u zatvoreno okružje *globalnog društva*, što je postalo novim, znanosti posredovanim imenom za ono što se nekad nazivalo *svijetom*. U društvu je svaki čovjekov odnos spram ostalih bića i sama sebe zasnovan na znanosti, i to do te mjere da mu ostaje nedostupnim iskustvo bilo kojeg bića koje ne bi prethodno bilo prerađeno znanstvenom metodom. U toj činjenici pokazuje se da znanost nije – kako se obično i navidno smatra – istraživanje i spoznavanje nečega što kao njezin predmet postoji neovisno o njoj, nego je ona u najstrožem smislu riječi proizvodnja bića kao *predmeta* – dakle onoga što sama putem konstrukcije meće pred sebe – i cjeline predmetnog „svijeta“ uobličene u totalno, planetarno društvo. U takvu društvu više nema mjesta za ono što su raniji naraštaji nazivali prirodom. „Priroda“ koju znanost konstruira kao spremište energije u službi društvene proizvodnje nije istovjetna s prirodom koju neposredno opažamo i doživljavamo. Ona više nije nosivi dio staroga Ptolemejskog svijeta u kojem čovjek obitava pod nebom koje natkriljuje i omata Zemlju.

Na djelu je tu golemi, gotovo nesagledivi prevrat svih izvornih odnosa. Već odavno, mnogo stoljeća unatrag nije životni svijet neposrednog čovjekova iskustva onaj sveob-

uhvatni horizont unutar kojeg se znanostima povremeno otvara slobodan prostor za uvijek neizvjesni pothvat pitanja i spoznavanja, već je, upravo obrnuto, metodičko konstruiranje apstraktne znanstveno-predmetne zbilje, posve nedostupne neposrednom iskustvu. Uobičajena predodžba o tehničkoj proizvodnji kao naknadnoj primjeni znanstvenih spoznaja tu sasvim zakazuje. Znanost i njezine metodički vođene spoznaje postale su u Novom vijeku i posebno u današnje doba osnovom na kojoj počiva sva čovjekova bitna djelatnost. Otkad je njegov životni svijet preoblikovan u globalno društvo, znanost je stupila na mjesto izvornoga prirodnog i povijesnog iskustva.

No o kojoj i kakvoj znanosti je ovdje riječ? Zadovoljimo se zasad nagovještajem da se tu radi o univerzalnoj prirodnoj znanosti, koja počinje kao novovjekovna mehanička fizika te ubrzo biva iz temelja dinamizirana spajanjem s matematikom, prethodno revolucioniranom preuzimanjem aktualne beskonačnosti u svoje najdublje osnove, da bi se nakon toga sve ubrzanije sjedinjavala s kemijom i biologijom u do sada posljednji dostignuti lik sveobuhvatne dinamičke biotehnike.

Mogu li u usporedbi i u natjecanju s tom danas mjerodavnom znanosti svoju znanstvenost potvrditi i one znanosti koje nazivamo društvenima i humanističkim, s obzirom na nepobitnu činjenicu da ne mogu udovoljiti osnovnom znanstvenom zahtjevu za mjerljivošću, proračunljivošću i općom provjerljivošću? Smiju li se onda na primjer arheologija, etnologija, povijest, ili pak znanosti o jeziku, književnosti i umjetnosti, uopće nazivati znanostima? Očigledno je da one danas u cjelini znanstveno-istraživačkog pogona diljem svijeta igraju podređenu i sporednu ulogu, kao i to da i u očima društvene javnosti i u vlastitim očima sve teže uspijevaju očuvati nešto od negdašnjeg dostojanstva i samosvijesti. Iako su se početno, u nasljeđu romantike s njezinim naglašavanjem bitne povijesnosti humanističkih tematskih okružja, poglavito jezika i umjetnosti, odlučno suprotstavljale prevlasti objektivirajuće i unificirajuće prirodnoznanstvene metode te inzistirale na presudnom životnom značenju individualnosti, jednkrotnosti i osebnosti onoga čime se bave i što istražuju, odavno su, da bi se potvrdile kao znanosti, krenule putem podvrgavanja modernoj znanstvenoj metodi, sve više kvantificirajući i formalizirajući svoje predmete istraživanja i ubrzano uvodeći statistička i čisto formalna mjerila u svoje istraživačke postupke.

Prema totalnoj znanosti

Iz sjedinjenja svih znanosti pod neupitnom prevlašću prirodnoznanstvene metode danas izrasta jedna jedina sveobuhvatna znanost, čije konture tek počinjemo nazirati, a primjereno ime joj još ne nalazimo. Mogućnost toga je prije nešto više od tri desetljeća pronicljivo predvidio Hans-Georg Gadamer: „Izvjeno je da su i duhovne znanosti posredstvom novovjekovnog ideala metode obuhvaćene strogom disciplinom i da utoliko slijede znanstveni ideal prirodnih znanosti. Tko nije slijep, čak će priznati da tehnički napredak naše epohe vrši novi pojačani utjecaj i na duhovne znanosti. O tomu svjedoče njihove metode i načini izražavanja. Čak se mora pitati ne počinje li u drugoj polovini našeg stoljeća unutar takozvanih duhovnih znanosti promjena koja bi možda mogla ići mnogo dalje te jednog dana i ime duhovnih znanosti učiniti posve zastarjelim. Mislim na rastući udio koji stječu matematičke i statističke metode i koji, kako se čini, poglavito društvenim znanostima počinje davati novi lik.“ Na osnovi tih uvida nametnulo mu se gotovo proroč-

ko pitanje: „Može li to, sve u svemu, značiti da idemo u susret jednoj novoj epohi, u kojoj će postojati doista jedinstvena znanost?“

Teško je i naslutiti što bi nas sve moglo očekivati u takvoj epohi, uspije li joj do punog razvitka dovesti sve mogućnosti sadržane u njezinu znanstvenom ishodištu. No sa sigurnošću se može reći da bi u njoj do pune vladavine moralo doći načelo *apstrakcije* kao njezina temeljna i vladajuća značajka. Jer bit znanosti je apstrahiranje od svega individualnog, osebnog, kvalitativnog na prirodnom biću, koje upravo tim apstrahiranjem postaje njezinim predmetom, objektom, kod kojeg ni povijesno podrijetlo ni prostorno i vremensko mjesto kojem izvorno pripada više ne može i ne smije igrati određujuću ulogu.

Dalekosežnost tog presudnog procesa apstrahiranja najočitiije se pokazuje na *eksperimentu*, bez sumnje ključnom momentu znanstvene metode. Pretpostavka izvođenja eksperimenta je izdvajanje predmeta znanstvenog istraživanja iz njegove prirodne okoline, iz mjesta i vremena kojima po naravi pripada, te stavljanje tako izoliranog pred-

Umjesto na prirodnom tlu, Zemlji, sve što jest danas počiva na tlu priređenom i prerađenom znanosti. Cjelokupnost čovjekova opstanka sklapa se u zatvoreno okružje „globalnog društva“, što je postalo novim, znanosti posredovanim imenom za ono što se nekad nazivalo „svijetom“

meta u umjetni situacijski sklop koji je konstruiran u skladu s propitivanom teoretskom hipotezom i bitno određen mogućnošću mjerenja. Za uspješnu provedbu eksperimenta nužno je da se prethodnim zahvatom moraju poništiti sve naravne razlike ne samo njime obuhvaćenih prirodnih bića nego i samih ljudi koji eksperiment izvode ili samo utvrđuju njegove ishode. Opća provjerljivost rezultata eksperimenta počiva na pretpostavci jednakosti i opće zamjenjivosti ljudi koji ga vrše. Pritom se svjesno zaobilazi činjenica da ljudi nikad nisu jednaki i zamjenjivi, i to ne samo zbog toga što su podložni takozvanim subjektivnim emocijama koje ih mogu navesti na pogrešno shvaćanje i tumačenje eksperimentalnih rezultata, nego prije svega zato jer su – čak i neovisno o neuklonjivoj individualnosti baš svakog od njih – izvorno iz temelja različiti već time što obitavaju u različitim jezičnim, običajnim, religijskim, kulturalnim predajama, izvan kojih uopće ne bi mogli živjeti. Život ljudi uvijek je mnogo više povijesna predaja nego eksperiment. Stoga ih se, da bi postali podobni za eksperiment, najprije mora umjetno učiniti jednakima i uzajamno zamjenjivima. Upravo to se zbiva u modernim eksperimentalnim i egzaktnim znanostima, koje metodički apstrahiraju od čovjekove vlastite, svagda samo njegove osebnosti.

Apstraktni čovjek i prirodna bića

U osnovi isto vrijedi i za drugi bitni uvjet moderne znanosti, naime zahtjev za općom provjerljivošću njezinih rezultata. On počiva na pretpostavci istovjetnosti spoznajnih moći svakog ljudskog individuum, neovisno o njegovu povijesnom podrijetlu, kao i o

običajnom, religijskom i svjetonazorskom vidokrugu u kojem je povijesno izrastao i unutar kojeg obitava. U obzoru znanosti čovjek nije drugo do čisti spoznajni subjekt, opskrbljen rasudnom snagom koja je svugdje i uvijek jednaka.

Proces apstrahiranja u kojem čovjek kao spoznajni subjekt konstruktivnom metodom nasrće na biće da bi ga eksperimentom i mjerenjem preinačio u predmet moguće spoznaje nije ograničen samo na znanost. On je mnogo više od toga, naime najdublji temelj društva kao takvog, koji u znanosti samo dopijeva do svojega konačnog ispunjenja. Štoviše, apstrahiranje je pretpostavka i nužni uvjet postojanja ne samo društva nego i države i prava. Jer u njima je čovjek priznat isključivo kao općeniti individuum, kao posvuda i uvijek jednako ja, ono u čemu su svi ljudi istovjetni, bez obzira na prirodne razlike koje ih inače mogu razdvajati. Kao građanin države, što znači subjekt i ujedno objekt prava, čovjek se u obzir uzima samo kao čovjek uopće, neovisno o tomu je li na primjer Židov, katolik ili protestant, Hrvat ili Talijan. Takav apstraktni čovjek, kao svugdje i uvijek isti građanin države i pravna osoba, ne odnosi se više izravno i prvenstveno spram prisutnih *prirodnih bića*, od kojih je svako svagda drukčije, ali ujedno uvijek jednako prisno pripadno svojem mjestu u prostoru i vremenu, svojem posebnom okolišu, sa samo njemu svojstvenim mijenama godišnjih i životnih doba, s posebnim, samo tu na upravo taj osobiti način djelatnim ritmom nastajanja, rasta, razvitka i propadanja, s vlastitom, svagda drukčije povijesno određenom kulturom. U društvu, koje svoj temelj ima u neprekidno vršenom činu znanstvenog apstrahiranja i konstruiranja, čovjek se u svim svojim odnošenjima ophodi samo još s predmetima kao bitno neživotnim *stvarima*, na koje onda polaže suvereno pravo kao na svoje zbiljsko ili moguće *vlasništvo*. Da je posvemašnji gubitak izvornog odnosa spram prirodnih bića i njihova vlastitog ritma bivanja uvjet same mogućnosti postojanja predmeta, stvari i vlasništva, to mu ostaje prekriveno neprozirnim velom zaborava.

Opća zamjenjivost čovjeka

Ma kako se velikom mogla činiti korist od apstrahiranjem omogućenog i konstruiranjem vođenog odnošenja ljudi spram samih sebe i prirodnih bića u cjelini svijeta, koji upravo tim procesom apstrakcije biva preinačen u globalno društvo, i ma koliko to apstrahiranje čovjeku davalo rastuću moć bezuvjetnog ovladavanja prirodom, kako vanjskom tako i onom unutarnjom u njemu samom, i osiguravalo mu gotovo bezgraničnu vlast nad njima – sve to biva postignuto samo po cijenu nenadoknativa gubitka izvorne *prirodnosti*, dakle osebnosti, vlastitosti i svojstvenosti svakog čovjeka i svakog prirodnog bića, kao i njihove svagda vlastite *povijesnosti*. Cjelinom društva, to znači svijeta utemeljenog na stalnom procesu apstrahiranja koji ispunjenje svoje biti dostiže u znanosti, vlada potpuna *nepovijesnost*. Tu ni čovjek ni bilo koje drugo biće, uvijek unaprijed svedeno na predmet moguće spoznaje, proizvodnje i razmjene, nema vrijednost po samom sebi, po svojem povijesnom podrijetlu i njime određenoj vrsnoći, kao što nije ni sudbinski upućeno spram ove ili one, svagda vlastite budućnosti.

Tu čak i sama razlika prošlog i budućeg iščezava pred snagom nadiruće sveprisutnosti. Sve savršnijim sredstvima saobraćaja i planetarnom mrežom telekomunikacija u globalnom društvu se ubrzano uklanjaju sve prostorne i vremenske udaljenosti. Razlike među predmetima, uključujući i čovjeka kao predmet, postaju pukim razlikama količine i stupnja, ne više biti. Upravo zato može

svaki predmet stupiti na mjesto svakog drugog i sam biti zamijenjen svakim drugim. U globalnom tržištu, toj sveopćoj zamjenjivosti i razmjenjivosti svega sa svime, predmeti bivaju stjerani u prazninu bitne jednoličnosti, koja se manje ili više uspješno prikriva sve većom, tendencijski beskonačnom raznovrsnošću sporednosti. Iščeznuće i zaborav onog izvornog nadoknađuje se omamljujućim šarenilom beskrajnog mnoštva nadomjestaka.

Bilo bi naivno misliti da se spram tog usudnog zbivanja može primjereno odnositi pukim kritičkim odmakom ili oholim nepristajanjem. Prezirom i odbijanjem tu se ne postiže ništa. Jer nepovijesni svijet globalnog društva nije u svojoj biti ništa drugo do konačno povijesno ostvarenje drevnog ideala zapadnjačke metafizike i cjelokupne njezine povijesti, koja od samih početaka stremiti tomu da se potpunim dokidanjem svake osebnosti i poništenjem prostora i vremena konačno – ma koliko to paradoksnos zvučalo – smiri u vrtoglavoj brzini vrtnje *istodobne prisutnosti svega*. Upravo je znanost ono što u sprezi s tehničkom proizvodnjom, s kojom je sjedinjena do nerazlučivosti, upravlja tom vrtnjom sveprisutnosti, i to totalna, sveobuhvatna znanost, takva u kojoj je bezuvjetna vladavina apstrakcije, konstrukcije, eksperimenta i metode na najboljem putu da konačno ukine sve negdašnje razlike u rangu posebnih znanosti s obzirom na životnu vrijednost tematskog područja svake od njih, da bi na koncu čak uklonila i samu fundamentalnu razliku između prirodnih znanosti i onih društveno-humanističkih.

Potruga za zavičajem

Čini se da se samo u tom sklopu i samo na toj pozadini mogu spoznati pravo mjesto i uloga duhovnih odnosno humanističkih znanosti u cjelini suvremenog društva. Prema danas možda najutjecajnijem tumačenju ta se uloga sastoji u kompenziranju bitne praznine nepovijesne apstraktne zbilje globalnog društva, koja zbog svoje sadržajne ispražnjenosti ljudskom obitavanju više ne pruža zadovoljavajuću smisao i životno neophodnu orijentaciju. Suočene s tendencijama ukidanja svih razlika, humanističke znanosti nastoje očuvati svijest o vrijednosti i povijesnom pravu prirodnog pluralizma kultura, jezika i povijesnih sudbina. Po svemu sudeći, upravo bezzavičajnost modernoga industrijskog svijeta potiče čovjeka na to da posredstvom humanističkih znanosti traži za zavičajem.

Doista se čini da je potraga za *zavičajem* u nepovijesnoj bezzavičajnosti globalnog društva najdublji smisao humanističkih znanosti i primjereno određenje njihove uloge u današnjem svijetu. Jer one su nastale kao reakcija na nezaustavljivi pobjednički hod egzaktnih znanosti vođenih prirodnoznanstvenom eksperimentalnom metodom i na time izazvano „odčaravanje“ svijeta, kako je konačni ishod tog procesa svojedobno označio Max Weber. Njihova pojava uzrokovana je prije svega apstraktnošću razvijenoga industrijskog i post-industrijskog društva i njegovom ravnodušnošću, čak neprijateljstvom spram povijesne predaje. U njima samo to društvo nalazi sredstvo kojim će kompenzirati vlastitu nepovijesnost te barem djelomice održati prisutnim znanošću potisnuti i prekriveni prirodno-povijesni životni svijet. Duhovnim znanostima pripala je zadaća barem djelomičnog oprisutnjenja svega onoga što bi u slučaju da proces potiskivanja povijesti u globalnom društvu bude doveden do kraja moralo nužno postajati sve beznačajnijim, a na koncu čak i sasvim nestati.

Humanistika kao kompenzacija suvremene pustoši

Utoliko bi se mogla do neke mjere prihvatiti tvrdnja da moderno društvo iz sama sebe rađa humanističke znanosti u svrhu ublažavanja i kompenziranja vlastite apstraktne nepovijesnosti. Da bi se u visoko apstraktnom i birokratski formaliziranom globalnom društvu barem donekle zadovoljila elementarna

ljudska potreba za životom ispunjenim smislom i značenjem, to znači takvim koji se na osnovi svojega povijesnog podrijetla otvara spram dosuđene i ujedno slobodno izborne vlastite budućnosti, potrebne su humanističke znanosti, u čijem se pripovijedanju i interpretiranju, svagda vođenima obzirnim taktom i istančanim ukusom, čuva čovjekovo vjekovima nataloženo iskustvo, na osnovi kojeg se izgrađuje umijeće kritičkog orijentiranja u sadašnjosti, da bi se u slutnji ocrtao obzor mogućih putanja budućnosti. U svijetu koji je znanstveno-tehničkim konstruiranjem predmeta lišenih životnog smisla i značenja preinačen u neprovodno i hladno globalno društvo humanističke znanosti su blagotvorno kompenzacijsko sredstvo za barem djelomično zadovoljenje čovjekove iskonske

Hans-Georg Gadamer

Duhovne znanosti pred nasrtajem prirodnoznanstvene metode gube samopouzdanje. Uspoređene sa svojim klasičnim izvedbama i sa svojim najvišim određenjem, neumitno postaju prošlost. Kao što globalno društvo više u njima ne traži i od njih ne očekuje mjerodavne upute za pravce svojega povijesnog kretanja, tako i one same sebi više ne postavljaju visoke zahtjeve

potrebe za životnim smislom. Bezuvjetno i stalno napredujuće moderniziranje izaziva u čovjeku dubinsku dezorijentaciju, koju one nastoje kompenzirati pružanjem oslonca u neprolaznim povijesnim predajama, primjericice onoj kršćanstva, humanizma, prosvjetiteljstva, romantike, s kojima se čovjek može blagotvorno poistovjetiti i time steći pouzdano uporište za svoje obitavanje na Zemlji.

Premda je ovo objašnjenje biti duhovnih odnosno humanističkih znanosti kao kompenziranja iščezavajuće povijesnosti i životne

smislenosti u suvremenom globalnom društvu u mnogom pogledu ispravno, teško da nas može do kraja zadovoljiti. Upravo kad se čini da potvrđuje neupitnu važnost tih znanosti, zapravo im potpisuje smrtnu presudu. Jer tako shvaćene, one su tek usputna pojava i naknadna reakcija na totalni proces oznanstvenjenja životnog svijeta, to znači njegova korjenitog preoblikovanja u globalno društvo. Stoga njihov blagotvorni utjecaj ne može doprijeti dalje od toga da tek djelomice prikrije pravu istinu tog procesa i ublaži pogubnost njegovih učinaka, čineći ih čovjeku podnošljivima ili čak do neke mjere prihvatljivima. Odatle je očito da ni kompenzacijska teorija ne mijenja ništa na činjenici da su humanističke znanosti već odavno prožete duhom poraza i kapitulacije pred kvantifi-

cirajućom eksperimentalnom metodom sveobuhvatne tehno-pojetičke, dakle proizvodne i konstruktivne znanosti. Svjesne svoje bitne nemoći, nastoje joj se što više približiti, oponašati je, ili je čak koliko god je to moguće preuzeti u vlastite osnove. Ostaje im stranom svaka pomisao na to da bi samu apstrahirajuću proizvodno-konstruktivnu metodu znanosti mogle i morale iz temelja staviti u pitanje.

Gubitak temelja duhovnih znanosti

Sagledana u tom svjetlu, današnja znanstvena politika, obilježena forsiranjem birokratski umreženih istraživačkih projekata, prijedlozi kojih se anonimno, dakle neosobno recenziraju, a rezultati jednako anonimno ocjenjuju, i to isključivo s obzirom na kvantitativne i mjerljive, a to znači formalne i apstraktne kriterije, pri čemu se objavljivanju što kraćih i po mogućnosti grupno sastavljenih članaka i člančića daje bezuvjetna prednost pred obuhvatnim i sustavno građenim monografijama, nije drugo do nasilje kojim se temeljni ustroj metode svojstvene samo prirodnim znanostima bezobzirno nameće svim ostalim područjima znanja.

Pred tim nasrtajem humanističke znanosti sve više uzmiču i povlače se. Kako u srazu s moćnom logikom planetarnog koncerna prirodno-bio-tehnoloških znanosti opravdati znanstvenost vlastita postupka kojim se na primjer cijela jedna knjiga posvećuje interpretaciji jednog jedinog pjesničkog ili drugog umjetničkog djela? Ili osobitim značajkama sintaktičke strukture nekog jezika? Ili tumačenju najčešće skrivenog sklopa teško doku-

čivih uzroka i učinaka nekog povijesnog događaja, koji ostaje neshvatljiv bez detaljnog studiranja i stroge kritike izvora, ali jednako tako i bez istraživačeva urođena dara duhovnog uživanja? Kako ustrajavati na znanstvenosti takvih istraživanja kad u njihovoj interpretativnoj i pripovjednoj metodi nedostaje upravo ono što bitno određuje metodu egzaktnih znanosti, naime eksperiment i opća provjerljivost rezultata, oboje omogućeno unaprijed osiguranom mjerljivošću? Kako pred naletom danas jedinog priznatog jezika znanosti, nametnutog tehnolojskom moći i imperijalnom voljom za globalnošću i nesmetanim planetarnim cirkuliranjem znanja uobličjenih u načelno beskonačno mnoštvo apstraktnih, po mogućnosti digitaliziranih informacija, obraniti potrebu, čak nužnost istraživanja, promišljanja i pripovijedanja u vlastitu materinskom jeziku? Kako se izboriti za prihvaćanje stava da bez toga duhovne znanosti nepovratno gube upravo svoju najvažniju značajku, naime upućenost na ono svagda osebnostno, individualno i svojstveno, upravo ono što se vladajućim postupkom apstraktnog znanstvenog poopćavanja nepovratno gubi i nestaje? Kako razriješiti kobnu alternativu pred kojom stoji humanističke znanosti: ili prihvatiti osuđenost na sve veću izolaciju ili napustiti svoju najvišu zadaću i najdublje određenje?

Gadamer i svrha humanistike

Nije čudo da pred tim izazovom duhovne znanosti gube samopouzdanje. Neovisno o motivaciji, vrsnoći i snazi angažmana samih znanstvenika, čini se da, uspoređene sa svojim klasičnim izvedbama i sa svojim najvišim određenjem, neumitno postaju prošlost. Kao što globalno društvo više u njima ne traži i od njih ne očekuje mjerodavne upute za pravce svojega povijesnog kretanja, tako i one same sebi više ne postavljaju visoke zahtjeve. Izmiče im čak i najmanja mjera jedinstva i usuglašenosti u pogledu zajedničkog tematskog okružja kojim se bave, kao i svijest o barem donekle zajedničkom metodološkom ustroju. Jedno od mnogih svjedočanstava toga svakako je to da ne uspijevaju iznaći niti zajedničko ime, već se nestalno kolebaju među tako raznorodnim nazivima kao Geisteswissenschaften, Kulturwissenschaften, moral sciences, human sciences, humanities, lettres, lettere... Gdje nisu, poput gotovo svih društvenih znanosti, podlegle iskušenoj bezuvjetnoj prilagodbi, u kojoj pristaju na gubitak vlastite biti, tamo pokušavaju i tu bit i istinu onoga čemu su posvećene spasiti odustajanjem od svake znanstvenosti i metode discipline te utjecanjem sve neobveznijoj mitopoetici, ili pak manje ili više učenoj i duhovitoj publicistici, postupno se transformirajući u možda poučne, ali svake sustavnosti lišene zbirke zanimljivosti, ponuđene svijetu medijskog spektakla. Time samo potvrđuju svoj povijesni slom i čine ga konačnim. Unatoč povremenim počastima i usiljenoj, najčešće hinjenoj društvenoj skrbi, koja u njima u najboljem slučaju vidi tek neku vrstu muzeja davnih vrijednosti, u osnovi ostaju prepuštene sudbini polaganog umiranja.

Ima li za humanističke znanosti izlaza iz tog labirinta kojim sve zdvojnije lutaju? Ako ga ima, put prema njemu ne može i ne smije zaobići jedini teškoći stvari doista dorasli pokušaj temeljitog i svestranog osviještenja o njihovoj biti, povijesnom ishodištu, dosegu, istini i pravoj svrsi. Taj pokušaj susreće nas u Gadamerovu epohalnom pothvatu izgradnje sveobuhvatne i sustavno građene filozofijske hermeneutike, čija je snažna i mnogostrana početna recepcija u Europi ubrzo bila zamijenjena sve površnijim i sve manje zahtjevnim nastojanjima oko što lagodnijeg nasljedovanja i što dojmljivije primjene. U Hrvatskoj je ta recepcija – kao i u gotovo svim drugim slučajevima povijesno odlučujućih misaonih i duhovnih dostignuća – okopnila i skliznula u zaborav i prije no što je ozbiljno započeta. Možda je vrijeme za ozbiljan dijalog s tim još uvijek poticajnim, do neke mjere čak nezaobilaznim pothvatom.